

NORGES VASSDRAGS- OG ENERGIDIREKTORAT
(NVE)

Postboks 5091 Majorstua
0301 OSLO

Saksbehandler, innvalgstelefon

Pål Alfred Larsen, 38 17 62 16
Therese Ramberg Sivertsen, 37 01 78 14

Uttalelse - vurdering av konsesjonsplikt - konsesjon - Suldal - Saurdal kraftverk - Ulla-Førre systemet - økt pumpekapasitet

Vi viser til deres brev datert 20.3.2025 om uttalelse til forespørsel om konsesjonsplikt for økning av pumpekapasiteten i Saurdal kraftverk.

Sakens innhold

Statkraft vurderer å doble pumpekapasiteten i Saurdal pumpekraftverk fra 320 MW til 640 MW ved å skifte ut to konvensjonelle aggregater med nye pumpeaggregater. Statkraft ønsker å gjøre dette samtidig med nødvendige utbedringer i vannveien mellom Blåsjø og Saurdal pumpekraftverk hvor nedetider allerede er meldt inn i kraftmarkedet.

Tiltaket berører vassdraget på 600 meter nivå og oppover til Blåsjø på 1000 meter nivå. Tiltaket berører ikke driften i Kvilldal kraftverk i nevneverdig grad eller forholdene i Suldalsvatnet og Suldalslågen. Tiltaket medfører ingen nye reguleringer, overføringer eller utnyttelse av nytt fall. Tiltaket vil foregå i fjell med begrensede fjellarbeider. Det er forventet kun små endringer i magasindisponeringen av Blåsjø, Lauvastølvatnet og Sandsavatnet, og ingen endringer i hydrologien i reguleringsområdet.

Det pågår vilkårsrevisjon i Ulla-Førrereguleringen. I tillegg pågår det i reguleringsanlegget planlegging av blant annet utbedring av vannveier og nytt mindre pumpeanlegg (Blåfjell pumpe). Nordvest for Ulla-Førrereguleringen er det åpnet revisjon av Røldal-Suldal (RSK)-reguleringen, samt at Lyse Kraft DA har søkt om konsesjon for opprusting og utvidelse av kraftverkene i RSK.

Setesdal-Ryfylke villreinområde

Deler av Blåsjømagasinet ligger i Agder. Magasinet ligger også i Setesdal-Ryfylke villreinområde som ligger i Agder, Rogaland, Vestfold-Telemark og Vestland fylker, og som er leveområde for en felles villreinstamme.

Tilstanden

Setesdal Ryfylke villreinområde er landets sørligste og nest største villreinområde, og ett av ti nasjonale villreinområder. Dagens bestandsplan legger opp til en bestand på om lag 4000 dyr. Fra naturens side er dette vårt mest sårbare område for villrein. Området kjennetegnes ved oseanisk klima og skrinn vegetasjon med regelmessig nedising av vinterbeiter og beskjeden utbredelse av lavmatter. Setesdal Ryfylke er det villreinområdet i Norge som antakelig vil påvirkes mest av framtidige klimaendringer. En lang og smal form, med dype daler og bratte fjellpartier vanskeliggjør dyras trekk mellom sesongbeiter, og gjør at området er svært sårbart for inngrep. Samtidig er dette villreinområdet som er mest preget av vannkraftutbygging, som i kombinasjon med utbygging av veier og fritidsbebyggelse har ført til en vesentlig forringelse av trekkpassasjer og tilgang til beiteområder.

Setesdal Ryfylke villreinområde ble vurdert til rødt – dårlig kvalitet i klassifisering etter kvalitetsnormen i2022. Det var måleparameter andel bukk under Delnorm 1 (bestandsforhold) og måleparameter funksjonelle trekkpassasjer under Delnorm 3 (Leveområde og menneskelig påvirkning) som var utslagsgivende for at området fikk dårlig kvalitet.

I henhold til kvalitetsnorm for villrein skal det gjennomføres en påvirkningsanalyse for områder som ikke oppnår tilfredsstillende kvalitet etter en vurdering av måleparameterne som er fastsatt i normen. I påvirkningsanalysen for Setesdal Ryfylke står følgende for Delnorm 3:

«Det er få, om noen, andre villreinområder som har vært så påvirket av tyngre naturinngrep og vannkraftutbygging som Setesdal Ryfylke. Områdets tilstand og forvaltningsutfordringer bør ses i forhold til både de naturgitte begrensningene og de antropogene påvirkningene av dette områ- det. De betydelige naturinngrepene gir sterke utslag på måleparameter funksjonelle trekkpassasjer under delnorm 3, noe som gjør at leveområdets kvalitet vurderes som dårlig og ikke godkjent. Hele 31 og 61 prosent av arealene vurderes som henholdsvis middels og dårlig på grunn av reduserte trekk og vandringsmuligheter. De viktigste grunnene til dette er neddemte areal og barriereeffekter som følge av Blåsjømagasinet, Svartevassmagasinet, Store Urar og veger, stier og forstyrrelser i gjenværende trange passasjer for trekk mellom funksjonsområdene. Svært mange av inngrepene det her er snakk om ansees som irreversible, og det er mer aktuelt med kompenserende enn direkte avbøtende tiltak (Strand et al. 2019).»

Målsetting

Kvalitetsnormen for villrein ble fastsatt i 2020 og angir at kvalitetsmålet for villreinområdene er minimum middels kvalitet. Dersom villreinområdet har dårlig kvalitet, skal middels kvalitet oppnås snarest mulig. På lengre sikt er det også et mål at de nasjonale villreinområdene skal ha god kvalitet. Klima- og miljødepartementet og andre berørte departementer kan i samråd beslutte at målet fravikes for hele villreinområdet når viktige samfunnsinteresser veier tyngre enn hensynet til villreinen. Hensynet til villrein veier særlig tungt i fastsatte nasjonale villreinområder. Det er ikke angitt at målet om minimum middels kvalitet og på lengre sikt god kvalitet skal fravikes for Setesdal Ryfylke og Setesdal Austhei villreinområder.

I april 2024 la Regjeringen fram *Meld. St. 18 (2023–2024) – Ein forbetra tilstand for villreinen*. Med utgangspunkt i kvalitetsnormen for villrein har regjeringa sett som mål å stoppe den negative utviklingen i villreinområdene innen 2030, oppnå minimum middels kvalitet for alle villreinområdene innen 2050, og å oppnå god kvalitet for alle nasjonale villreinområder innen 2100. Det fremheves videre i meldingen at det er nødvendig med nye og sterkere tiltak for å nå disse målene. Regjeringen fremmer derfor i meldingen ny politikk innen fem strategiske områder: 1) helhetlig og restriktiv arealforvaltning i villrein fjellet, 2) økt tilrettelegging av villreinvennlig ferdsel, 3) bedre villreinhelse, 4) mer bærekraftig bestandsforvaltning av villrein, og 5) målrettet restaurering av villreinens leveområder.

Tiltaksplan

På bakgrunn av klassifiseringen etter kvalitetsnormen ble det igangsatt arbeid med tiltaksplaner for hvordan målene skal nås i aktuelle områder.

Statsforvalteren i Agder ledet i 2023 arbeidet med faggrunnlaget til tiltaksplan for Setesdal Ryfylke og Setesdal Austhei villreinområder. Faggrunnlaget ble sendt til Miljødirektoratet 1.12.2023 og behandles nå i Klima- og miljødepartementet før tiltaksplanen skal sendes ut på alminnelig høring.

I faggrunnlaget er det formulert avgrensede målsettinger for villreinområdene:

1. Bedre/ivareta funksjonelle trekk for utveksling mellom villreinområder.
2. Ivareta/bedre/gjenopprette funksjonaliteten i trekk i villreinområdene gjennom året.
3. Øke/gjenopprette bruk av tradisjonelle villreinarealer:
 - a. **Sør og vest for Blåsjø.**
 - b. Området i tilknytning til, og sør for, Brokke- Suleskardvegen.
4. Øke arealbruk i funksjonsområder med arealunnavvikelse.
5. Ivareta de områdene som reinen faktisk bruker i dag. Disse må ivaretas slik at ferdsel og forstyrrelser ikke øker og disse områdene forringes.

Statsforvalterens vurdering

Statsforvalteren i Agder uttaler seg til den delen av tiltaket som berører Blåsjø, og da til mulige effekter på villreinstammen.

Samlet belastning

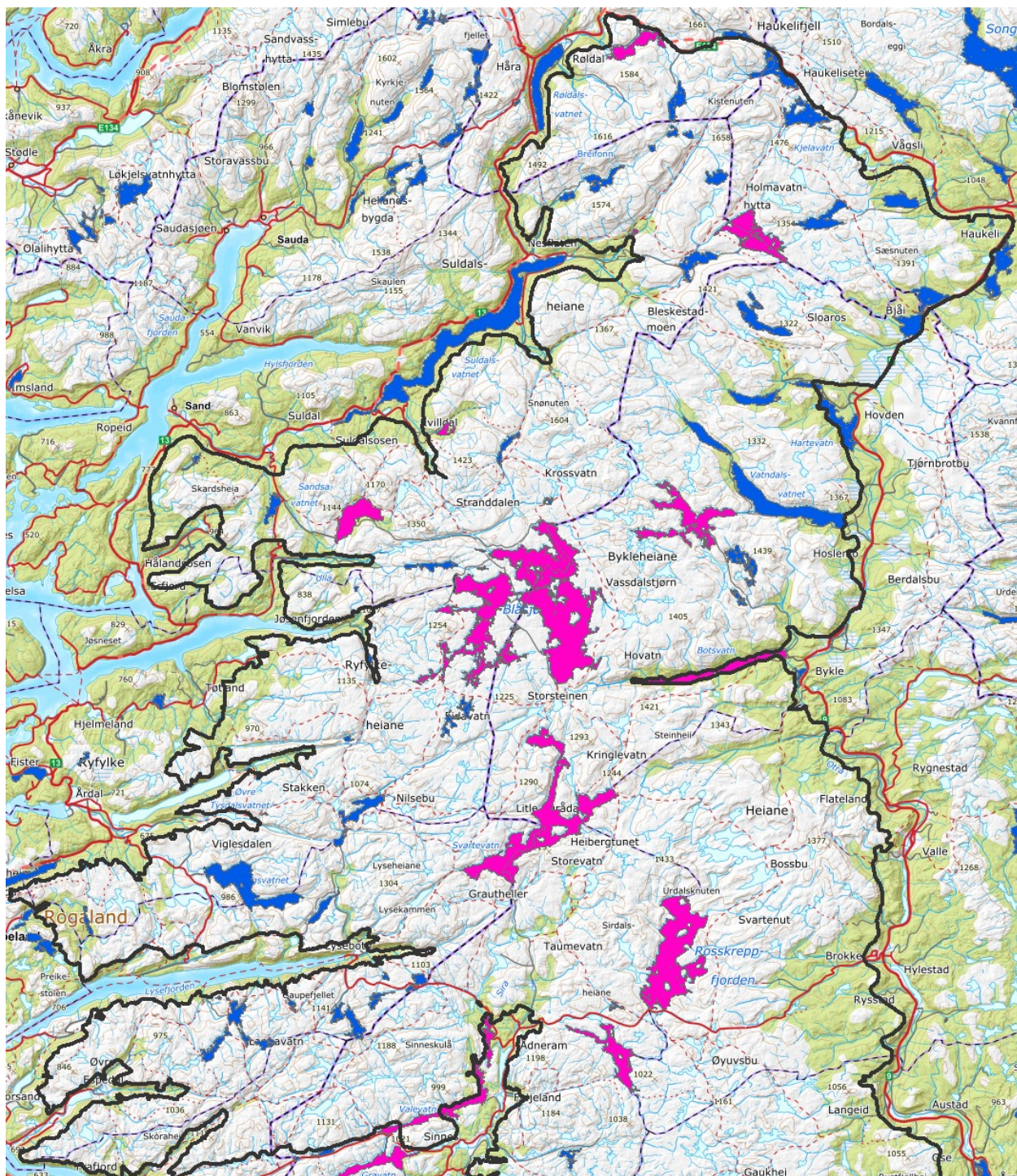
Det er etablert mange store vannkraftmagasiner i villreinområdet. Flere av disse med svært store reguleringshøyder. For tiden arbeides det med konkrete planer om pumpekraftverk som påvirker flere av de store høgfjellsmagasinerne (se figur 1).

- Lyse Kraft har sendt konsesjonssøknad for Røldal Suldal kraftverk som påvirker Holmavatnet og Votna.
- Statkraft Energi har nå søkt om vurdering av konsesjonsplikt for økt pumpekapasitet i Saurdal kraftverk som påvirker Blåsjø.
- Otra Kraft planlegg et nytt pumpekraftverk som vil påvirke Botsvatn og Store Urevatn.
- Sira Kvina har planer om å utvide pumping mellom Valevatn og Svartevassmagasinet, samt et nytt pumpekraftverk som vil påvirke Øyarvatnet og Rosskreppfjorden.

Av disse høgfjellsmagasinerne har særlig isen på Holmavatnet, Blåsjø, Store Urevatn og Rosskreppfjorden en omfattende bruk av villreinen.

Samlet har de gjennomførte vassdragsreguleringene allerede påvirket villreinstammen i villreinområdet negativt i stor grad. Ny manøvrering av magasinene vil kunne forsterke de negative effektene og gjøre det enda vanskeligere å oppnå målene om minst middels og på lang sikt god kvalitet på villreinområdet i henhold til kvalitetsnormen for villrein.

Det er derfor viktig at NVE gjennom behandlingen av nye prosjekter og ved vilkårsrevisjonen legger vekt på disse sammenhengene og ikke gir tillatelse til nye store prosjekter som kan vanskeliggjøre, og i verste fall gjøre det umulig å oppnå disse målene for villreinstammen i Setesdal- Ryfylke villreinområde.

Figur 1. Kart som viser nordre del av Setesdal-Ryfylke villreinområde (sort grenselinje) og reguleringsmagasiner som kan bli berørt av planer om nye pumpekraftverk eller som har pumpekraftverk i dag (sterkt rosa farge). Øvrige regulerte innsjøer er vist med mørk blå farge.

Planene om pumpekraftverk og andre O/U-tiltak må ses i sammenheng i forhold til samlet belastning på villreinen, og muligheten for å oppnå målene for forvaltning av villreinstammen og villreinsens arealer og trekkveier på lang sikt.

Usikkerhet/manglende dokumentasjon

Statsforvalteren mener det er knyttet stor usikkerhet til hva slags konsekvenser utvidet pumpekapasitet i Saurdal kraftverk vil ha på villreinens trekkaktivitet og områdebruk. Statsforvalteren har et nært samarbeid med Villreinnemnda og Verneområdestyret for Setesdal-Ryfylkeheiene landskapsvernområde, og vi slutter oss til deres forslag om å gjennomføre disse utredningene for å avbøte manglene i kunnskapsgrunnlaget:

1. En analyse av GPS-data fra villreinen sin bruk av isen fram til i dag, sett opp mot den vannstandsvariasjonen som har vært.
Særlig relevante spørsmål vil være:
 - a. I hvilken grad er Blåsjø et vandringshinder i dag?
 - b. Hvorfor slutter villreinen å nytte isen på Blåsjø etter at vannstands nivået begynner å øke på vårparten?
Dette skjer til tross for at det ennå ligger «trygg» is i om lag to måneder. Skyldes dette forhold med isen eller er dette et resultat av naturlige endringer av dyras områdebruk?
 - c. I hvilken grad skiller dyras bruk av isen på Blåsjø seg fra bruken av isen av andre vatn i område? Sammenligning med det regulerte Store Urevatn (1175 moh) og det uregulerte Holmavatnet (1172 moh) nordvest for Store Urevatn er særlig relevant.
2. En grundig vurdering av hvordan de forventede vannstandsendingene vil påvirke isen på Blåsjømagasinet.
Særlig viktig vil det være å få dokumentert om vannstandsheving vil medføre åpne råker og vedvarende svak is langs land eller økt forekomst av overvann. Etter det vi kjenner til gjennomfører SINTEF lignende undersøkelser av isforholdene i Holmavatnet i Røldal-Suldal på oppdrag fra Lyse Kraft. Om disse undersøkelsene gir anvendbare resultater bør tilsvarende metodikk brukes for Blåsjø
3. En grundig vurdering av villreinen sin framtidige bruk av isen på Blåsjø ved disse forholdene:
 - a. pumpekapasitet som i dag, men med endret bruksmønster på grunn av større tilsig og endring i energimarkedet
 - b. dobbel pumpekapasitet, med forventet bruksmønster på grunn av større tilsig og endring i energimarkedet
4. En grundig vurdering av hvilke konsekvenser svakere is og redusert trekkaktivitet vil ha for villreinstammen i Setesdal Ryfylke villreinområde

Manøvreringsreglement

Økt pumpekapasitet i Saurdal kraftverk gir mulighet for å endre vannstanden i Blåsjø hurtigere og med større variasjon. For å ivareta og eventuelt forbedre villreinens mulighet til å bruke isen på Blåsjø som trekkvei til beiteområdene på vestsiden av magasinet, bør det vurderes om manøvreringsreglementet ivaretar dette eller om det må revideres for å sikre villreininteressene. Vi antar at rammene for manøvrering av Blåsjømagasinet vil være en viktig betingelse for Statkrafts beslutning om å installere to nye pumpeaggregater i Saurdal, og manøvreringsreglementet bør derfor fastsettes gjennom en konsesjonsbehandling. Manøvreringsreglementet må fastsettes på basis av et best mulig kunnskapsgrunnlag om villreinens bruk av det slagte magasinet som trekkvei, jf. punktet over.

Oppsummering

Setesdal-Ryfylkeheiene villreinområde er i dårlig tilstand. Vannkraftutbygging har gitt stor samlet belastning på villreinen, blant annet ved neddemming av beitearealer, blokkering av trekkveier og veibygging som har lagt til rette for økt ferdsel i området.

Effektene av økt pumping av vann til Blåsjømagasinet på villreinens trekkveier over isen, er etter vår vurdering for dårlig dokumentert. Videre bør tiltaket vurderes sammen med andre planer for mulige pumpekraftverksprosjekter og andre O/U-tiltak i villreinområdet. Til slutt mener vi at manøvreringsreglementet for Blåsjømagasinet bør revideres dersom Saurdal pumpekraftverk utvides.

Vi tilrår derfor at NVE krever konsesjon for tiltaket.

Med hilsen

Anne Fløgstad Smeland (e.f.)
seksjonsleder
Seksjon natur

Pål Alfred Larsen
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent

Kopi til:

AGDER FYLKESKOMMUNE

Postboks 788 4809 ARENDAL

Stoa

ROGALAND FYLKESKOMMUNE

Postboks 130 4001 STAVANGER

Sentrum

STATSFORVALTAREN I ROGALAND

Postboks 59 4001 STAVANGER

Sentrum

Verneområdestyret for Setesdal Vesthei
Ryfylkeheiane og Frafjordheiane

Postboks 504 4808 ARENDAL

Villreinnemnda for Setesdalsområdet
NVE

Eilif Magnus
Brodtkorb

Sandsvegen 122 4230 SAND

e-post:
emb@nve.no